

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Шлемкевич Тетяни Вікторівни
«Інформаційно-комунікаційний вимір
сучасної політичної системи України»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук
за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси

Актуальність обраної теми. У сучасних умовах утвердження нових принципів організації політико-інформаційного простору, плюралізму, відсутності ідеологічних заборон, зростання числа політичних суб'єктів, які представляють інтереси різних груп суспільства, посилення необхідності узгодження політичних позицій приводить до різкого розширення та підвищення інтенсивності політичної комунікації. Політична комунікація вже давно стала одним із головних компонентів ведення політичної боротьби, основним механізмом розвитку сучасного політичного процесу, впливовим інструментом легітимації влади й її рішень. Таким чином, сьогодні в Україні комунікація стала системоутворюючим елементом політики й отримала в ній новий онтологічний статус, утративши колишній суто технічний характер. Активно проникаючи у сферу вітчизняної політики, нові інформаційно-комунікаційні технології не тільки якісно видозмінили старі уявлення, установки, стереотипи, але і вплинули на трансформацію багатьох форм політичної поведінки, моделей взаємовідносин між політичними інститутами й індивідами. Усе вищезазначене визначає актуальність проведеної Шлемкевич Т. В. наукової розвідки інформаційно-комунікаційного виміру політичної системи України, що детально обґрунтовано на с. 18-19 рукопису.

Важливість та науково-практичну цінність дослідження визначає також його виконання в контексті держбюджетної теми Навчально-методичного і наукового центру політичних та євроінтеграційних досліджень ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

«Євроінтеграційний вибір України: історія, політика, перспективи» за номером державної реєстрації 0109U001413.

Ступінь обґрунтованості, достовірність і новизна наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації. Зміст дисертації свідчить, що Шлемкевич Т. В. коректно та чітко визначила об'єкт та предмет роботи. Використання сучасної методології політологічного дослідження, опрацювання значної кількості джерел дозволило дисертантці реалізувати поставлену мету та завдання, розв'язуючи які авторка сформулювала ряд положень, що містять наукову новизну (с. 22-24).

Змістовне дослідження еволюції наукових уявлень щодо ролі політичної комунікації у функціонуванні політичної системи суспільства та аналіз сучасних теорій комунікативістики (підрозділи 1.1, 1.2) сприяли якісному формулюванню понятійно-категоріального апарату, що дозволило висвітлити заявлену тему ґрунтовно, послідовно та у логічному зв'язку. На наш погляд, здобувачка ретельно проаналізувала та застосувала наукові розробки як зарубіжної (Дж. Клеппер, Дж. Робінсон, М. Леві, С. Вейд, У. Шрамм, Д. Грейбер, Ю. Габермас, К. Дойч, Г. Лассвелл, Н. Луман, Е. Ноель-Нойман, Г. Алмонд, Дж. Коулман та ін.), так і вітчизняної політологічної науки. Останні систематизовано за такими напрямками: структурно-функціональний аналіз інформаційно-комунікаційного простору (В. Воронкова, О. Дзьобань, Л. Донець, В. Дрешпак, О. Дубас, А. Каткова, В. Конах, Ю. Мелякова, А. Ненашев, М. Слюсаревський, В. Степанов), процес реалізації політичної комунікації (С. Денисюк, В. Друк, О. Карпенко, Н. Карпчук, Н. Ржевська, Н. Ротар, Н. Хома, О. Шиманова), шляхи упровадження комунікаційних технологій (Г. Агафонова, Л. Кочубей, В. Недбай, М. Остапенко, О. Подаряща, Г. Почепцов), дослідження інформаційних аспектів політики (С. Бондаренко, В. Даніл'ян, Є. Макаренко, А. Митко, О. Потерейко, О. Рашковська, О. Соснін) (с. 39).

У результаті проведеного аналізу теоретичних засад дисертаційного дослідження Шлемкевич Т. В. робить висновок, що інклюзію інформаційно-

комунікаційного простору забезпечує безперервний процес комунікації, його акторами виступає суспільство, окремі соціальні групи, держава, її інститути, медіа тощо. Комунікація здійснюється поза межами, які сприймаються буквально, однак виміром інформаційного простору є межі поширюваної інформації, тобто йдеться про медіа-простір (с. 49).

Подальший аналіз моделей комунікації, проведений у підрозділі 1.2., дав змогу дисертантці зробити висновок про актуальність та адаптивність моделей, які були розроблені протягом ХХ ст. На думку Шлемкевич Т. В., зміст комунікаційного процесу не зазнав концептуальних змін, однак під впливом інформаційно-комунікаційних технологій розширилися його інструментальні можливості. Відповідно зазнала змін інформаційна взаємодія, яка набула дещо агресивного характеру та стала все менш контрольованою, а функція обміну інформацією перестає бути прерогативою інформаційної взаємодії, адже відомості про навколишній світ люди тепер отримують з альтернативних джерел, а не через прямий контакт з іншими людьми (с. 70-71).

Під час аналізу впливу політичної комунікації на трансформаційні процеси політичної системи дисертантка детально вивчила нормативно-правові акти, що регламентують інформаційну сферу в Україні. Зокрема, Закон України «Про доступ до публічної інформації», Закон України «Про звернення громадян», Закон України «Про телебачення та радіомовлення», Закон України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», Закон України «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації», Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства України на 2007-2015 рр.», урядові розпорядження, законопроекти, рекомендації міжнародних організацій (с. 87-90). Також Шлемкевич Т. В. аналізує діяльність органів самоврядування, корупційні ризики, що виникають у процесі державного управління, конфліктний потенціал коаліції у Верховній Раді України, роль громадських рад та волонтерських організацій, відмічає підвищення рівня конфліктності політичної еліти. Проте, в цілому

констатовано збереження курсу на демократичні перетворення в суспільних відносинах, взаємовідносинах влади, громадськості та бізнесу, що спрямовано на підвищення рівня прозорості і відкритості влади у сучасному комунікативному просторі України (с. 98).

У сучасній політології прийнято розглядати політико-комунікативні процеси в основному в рамках передвиборчих кампаній, коли відбувається активна комунікація політичних лідерів з електоратом. Електоральна комунікація сьогодні є однією з найбільш популярних тем дослідження і дискурсу для теоретиків і практиків, що займаються проблемами інформаційного обміну в політичній системі, і саме цій проблемі присвячено другий підрозділ другого розділу дисертаційного дослідження.

Авторка констатує, що виборчий процес у сучасній Україні демонструє застосування достатньо широкої системи інформаційно-комунікаційного інструментарію, який включає в себе як традиційні засоби, так і новітні різновиди медіа-комунікацій (с. 109). Але при зниженні рівня довіри до традиційних ЗМІ саме сучасні інформаційно-комунікаційні технології дають можливість мобілізувати політичну участь громадян у політиці через застосування багатосторонньої комунікації учасників політичного процесу на протигагу традиційним технологіям (с. 120). Специфіка ж електоральної комунікації на сучасному етапі, на думку Шлемкевич Т. В., полягає у її медійній дезорганізації та збільшенні впливу соціальних мереж на поляризацію українського суспільства.

Третій розділ дисертаційного дослідження акцентує увагу на неінституціональних аспектах політичної комунікації. Зокрема, визначаються детермінанти впливу політичної комунікації на розвиток громадянського суспільства, визначено найбільш поширені інструменти, що сприяють комунікації всередині суспільства. До таких авторка відносить соціальні мережі та медіа; спеціальні сервіси (комунікаційні платформи) органів державної влади, які уособлює проект «Електронний уряд», реалізація концепції «Держава у смартфоні», запуск мобільного застосунку «Дія», функціонування онлайн-

кабінетів споживачів комунальних послуг тощо; блог-платформи; незалежні ЗМІ (с. 162). Формуючи уявлення про інформаційно-комунікаційну складову функціонування громадянського суспільства, Шлемкевич Т. В. пропонує визначити певне мірило ефективності останнього в цій сфері. Так, у якості такого конструкту доцільно використовувати комунікаційний потенціал громадянського суспільства, який виступає сукупністю можливостей та засобів обміну інформацією суб'єктами громадянського суспільства між собою та з державними інститутами. Така інтерпретація розкриває бінарний вимір комунікації громадянського суспільства – внутрішній і зовнішній (с. 163).

Аналізуючи новітні чинники впливу комунікацій на процес формування політичної культури суспільства, дослідниця відзначає, що еволюція інформаційно-комунікаційного компонента політичної культури полягає, перш за все, у трансформації форми і змісту комунікаційного процесу. Провідним чинником указаних змін дисертантка називає появу, розширення можливостей і доступність мережі Інтернет, інструментарій і сервіси якої дозволяють зробити комунікацію відкритою, загальною, інтерактивною, публічною, що, у свою чергу, зумовлює і появу низки негативних явищ, зокрема, у безпековій галузі та у способах отримання об'єктивної інформації. Відтак, у сучасних умовах громадська, або масова комунікація – це формат взаємодії, який не обмежується лише засобами масової інформації; це складний і багаторівневий механізм мільйонів зв'язків, які здійснюються у мережевій площині без обмежень кордонами чи вузькими нормами і правилами (с. 181-182).

Також вірно, на нашу думку, Шлемкевич Т. В. стверджує, що розвиток інформаційно-комунікаційних технологій надав нового поштовху до актуалізації ціннісної парадигми суспільного розвитку. Він став підґрунтям появи проявів електронної демократії та інформаційного суспільства, які спричинили трансформацію сутності традиційних цінностей, зокрема свободи, та зумовили появу нових – інформації. Вона стала джерелом суджень і знань, носієм ідеології, рушієм змін, засобом управління і склала конкуренцію впливу засобів виробництва, матеріального капіталу та сили (с. 201).

Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових фахових виданнях. За темою дисертації опубліковано 8 наукових публікацій, з яких 7 статей у фахових виданнях із політичних наук в Україні, 1 стаття в іноземному виданні, опубліковані тези доповідей на 4 міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях. Апробація результатів дослідження відбувалася на Всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях (м. Івано-Франківськ, м. Харків, м. Сєвєродонецьк).

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертаційна робота Шлемкевич Т. В. логічно структурована, що дозволяє оптимально розкрити мету та поставлені дослідницькі завдання. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, кожен з яких містить підрозділи, висновків, списку використаних джерел із 248 найменувань. Робота написана грамотно, на високому стилістичному рівні. Застосована наукова термінологія є загальноновизнаною, стиль викладення теоретичних і практичних результатів дослідження, нових наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечує доступність їхнього сприйняття та використання. Оформлення як дисертаційної роботи, так і автореферату відповідає встановленим вимогам. При цьому автореферат стисло та адекватно передає зміст дисертації.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів дослідження, рекомендації щодо їхнього використання. Висновки та результати роботи можуть бути використані при розробці освітньої програми за напрямом підготовки «Політологія», у викладанні навчальних дисциплін «Політичні інститути та політичні процеси в Україні», «Політична культура», «Державне управління та місцеве самоврядування», «Політичний менеджмент», «Технологія політичного процесу», «Державна політика» тощо; при написанні підручників та навчально-методичних посібників. Політологічний аналіз інформаційно-комунікаційної складової політичної системи України, подані авторкою рекомендації також матимуть значний інтерес безпосередньо для державних діячів, політичних лідерів (загальнонаціонального та регіонального масштабу, лідерів політичних партій, громадських організацій тощо) для

налагодження ефективної та багаторівневої комунікації між усіма учасниками політичного процесу.

Зауваження до змісту наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації. Визначаючи в цілому значну наукову цінність дослідження, слід окреслити побажання та зауваження до його змісту.

1. Значна увага в роботі приділена аналізу інформаційних технологій, що були використані політичними акторами під час останніх двох виборчих кампаній. На нашу думку, необхідно було дослідити саме еволюцію інформаційно-комунікативного інструментарію, що використовувався під час попередніх електоральних процесів. Таким чином, можна було б зробити висновки щодо позитивної або від'ємної динаміки впливу інформаційної сфери на функціонування політично системи в цілому.

2. Поза дослідницькою увагою лишився аспект зовнішньополітичних відносин та формування політичного іміджу держави. Побічно підіймалися питання інформаційної війни з Російською Федерацією, проблеми протидії її агресивній зовнішній політиці та інформаційній війні, проте окрім вищезазначеного аспекту питання впливу політичної комунікації на формування векторів зовнішньої політики України та посилення її політичної ваги на міжнародній арені не було розкрито.

3. На нашу думку, в рамках третього розділу необхідно було окремим підрозділом дослідити маніпулятивні технології, які сьогодні використовуються політичними акторами, чітко визначити ризики, які вони несуть, та запропонувати шляхи зниження впливу маніпулятивних технологій на формування суспільної думки та системи цінностей.

4. Враховуючи той факт, що політичні партії сьогодні є найбільш релевантними акторами політичної системи, дослідження проблем внутрішньопартійної комунікації значно б підвищило практичну цінність роботи.

Проте, вищенаведені зауваження не знижують загального високого теоретико-методологічного рівня дисертаційного дослідження. Їх скоріше варто

розглядати як перспективні напрямки для продовження дисертанткою роботи над своєю темою.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Шлемкевич Т. В. «Інформаційно-комунікаційний вимір сучасної політичної системи України», є самостійним, завершеним науковим дослідженням, яке містить обґрунтовані й достовірні наукові результати та відповідає вимогам пп. 9, 10, 12 «Порядку присудження наукових ступенів», затверджених Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 року (зі змінами, внесеними Постановою Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 року і Наказом МОН України №40 від 12.01.2017 року) та паспорту обраної спеціальності, а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.02 – політичні інститути та процеси.

Офіційний опонент:

кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри політології
та міжнародних відносин
Східноукраїнського національного
університету імені Володимира Даля

Агафонова Г. С.

Підписе Агафонова Г. С.

завідуючою:

Назаровська

